

TYÖELÄMÄ- JA TASA- ARVOVALIOKUNNAN LAUSUNTO 15/2006 vp

Ministeriön selvitys sosiaalisista yrityksistä

Työministeriölle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on hyväksyessään hallituksen esityksen laiksi sosiaalisista yrityksistä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 132/2003 vp) edellyttänyt, että hallitus antaa lainsäädännön seuranan ja arvioinnin tuloksista selvityksen työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle vuoden 2006 alkupuolella (EV 130/2003 vp).

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on saanut 20 päivänä kesäkuuta 2006 työministeriöltä kirjallisen selvityksen sosiaalisten yritysten lain (1351/2003) toimeenpanosta ja toimivuudesta (MINS 10/2006 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- johtaja Matti Pukkio ja lainsäädäntöneuvos Pasi Järvinen, työministeriö
- neuvotteleva virkamies Petri Syrjänen, valtiovarainministeriö
- neuvotteleva virkamies Jorma Immonen, kauppa- ja teollisuusministeriö
- yhteiskuntatutkimuksen päällikkö, VTT Jouko Kajanoja, Kansaneläkelaitos
- koulutus- ja työvoimapolitiittinen sihteeri Sanna Siekkinen, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- koulutus- ja työvoimapolitiittinen asiamies Ralf Sund, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry

- elinkeinopoliittinen asiamies Outi Ervasti, Akava ry
- työmarkkina-asiames Merja Hirvonen, Suomen Yrittäjät ry
- työllisyysasiain suunnittelija Eeva Viskari, Pirkanmaan TE-keskus
- johtaja Anu Arola, Etelä-Karjalan työvoiman palvelukeskus
- kehityspäällikkö Anneli Soppi, Finnvera Oyj
- Sosiaalisen yritystoiminnan foorumin puheenjohtaja, OTT Pentti Arajärvi
- järjestöpäällikkö Markku Hassinen, Valtakunnallinen työpajayhdistys ry
- toiminnanjohtaja Timo Peltovuori, Mielenterveyden Keskusliitto ry
- palvelutoiminnanjohtaja Veikko Korpela, Hengitysliitto HELI ry
- kehittämispäällikkö Jarmo Kujanpää, VATES-säätiö
- toiminnanjohtaja Marja Irjala, Tervatulli Oy
- projektipäällikkö Mikko Kesä, Tampereen Seudun Uusyrityskeskus Ensimetri
- toiminnanjohtaja Kari Honkanen, Työ ja Toiminta ry
- toiminnanjohtaja Pentti Kallio, Ekokaarina, Kaarinan kierrätyskeskus
- toimitusjohtaja Mirja Laine, Laptuotesäätiö
- VTL Pekka Pättiniemi.

Lisäksi kirjallisen lausunnon on antanut Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry.

TYÖMINISTERIÖN SELVITYS

Eduskunnan lausumat

Eduskunnan vastaukseen (EV 130/2003 vp) hallituksen esitykseen laiksi sosiaalisista yrityksistä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 132/2003 vp) sisältyivät seuraavat lausumat: Eduskunta edellyttää, että hallitus huolehtii sosiaalisia yrityksiä koskevan lainsäädännön toimeenpanon edellyttämästä tehokkaasta tiedottamisesta, opastuksesta ja koulutuksesta. Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa ja arvioi, toimiiko sosiaalisia yrityksiä koskeva lainsäädäntö ja saadaanko sen avulla luotua maahan sosiaalista yritystoimintaa; miten sosiaalisten yritysten tarvitsemat yrityspalvelut ja rahoitus saadaan järjestettyä; onko lain kohderyhmän rajausta vajaakuntoisiin ja pitkäaikaistyöttömiin syytä joltain osin tarkistaa; ja vääristävätkö sosiaalisten yritysten tukimuodot kilpailua, sekä antaa seurannan ja arvioinnin tuloksista selvityksen työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle vuoden 2006 alkupuolella.

Työministeriön selvitys

Valiokunta on saanut 20 päivänä kesäkuuta 2006 työministeriöltä kirjallisen selvityksen sosiaalisten yritysten lain toimeenpanosta ja toimivuudesta. Vastauksena lain toimeenpanoa koskeneeseen eduskunnan lausumaan työministeriö katsoo, että lain toimeenpano on toteutettu asianmukaisesti suhteessa lainsäädännön tarjoamiin mahdollisuuksiin ja käytettävissä olleisiin riittäviin voimavaroihin.

Lain seuranta- ja arviointia koskeneen lausuman osalta selvityksessä todetaan, että sosiaalisten yritysten rekisterissä oli rekisteröitynä 30.4.2006 yhteensä 49 yritystä. Yritykset työllistivät yhteensä 305 henkilöä, joista vajaakuntoisia oli 104 ja pitkäaikaistyöttömiä 41. Syntyneet sosiaaliset yritykset ovat olleet muutamaa

vuonna 2004 rekisteröityä yritystä lukuun ottamatta mikroyrityksiä ja niistä valtaosa on syntynyt Pirkanmaan maakunnan alueelle. Lakia säädettäessä oli tarkoituksena, että sosiaalisia yrityksiä suositaan muita yrityksiä tuntuvasti pitkäkestoisemmilla palkkatuilla. Sosiaalisille yrityksille tehtyjen työllistämistukipäätösten keskimääräinen kesto on ollut sekä pitkäaikaistyöttömien että vajaakuntoisten osalta selvästi alle lain sallimien enimmäiskestojen. Sosiaaliset yritykset ovat olleet rahoituksen suhteen lähes samassa asemassa muiden yritysten kanssa. Työllisyyspoliittista projektitukea on voitu myöntää vain rajoitetusti.

Rekisteröityjen sosiaalisten yritysten tarvitsemat yrityspalvelut on saatu järjestetyksi. Rahoituksen niukkuus on kuitenkin haitannut huomattavaa osaa sosiaalisista yrityksistä. Rahoituksen järjestämistä vaikeuttaa, että useiden sosiaalisten yritysten tulorahoitus on normaaliin liiketoimintaan verrattuna pieni. Selvityksen mukaan sosiaalisten yritysten kohderyhmän rajausta vajaakuntoisten ja pitkäaikaistyöttömien välillä ei ole perusteita tarkistaa. Sosiaalisten yritysten tukimuodot eivät ole selvityksen mukaan vääristäneet kilpailua. Sosiaaliset yritykset eivät ole saaneet erityistä etua verrattuna muihin yrityksiin.

Työministeriö esittää selvityksessään joukon toimenpiteitä, joilla sosiaalisten yritysten lukumäärää ja vaikuttavuutta voitaisiin lisätä. Tällaisia toimenpiteitä voisivat olla palkkatuen määrän korottaminen, yritystukien myöntäminen normaalitasosta korotettuina, projektituen nostaminen, sosiaalisten kriteereiden käyttäminen julkisissa hankinnoissa, korvauksen maksaminen sosiaalisille yrityksille edelleen sijoitettaessa työntekijä toisen yrityksen palvelukseen, arvonlisäverohelpotukset ja sosiaalisten yritysten tunnettavuuden lisääminen.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

*Perustelut***Yleistä**

Työministeriön selvitys sosiaalisten yritysten lain toimeenpanosta ja toimivuudesta on hyvin laadittu. Se antaa selkeän kuvan sosiaalisten yritysten tilanteesta sekä lain toimivuudesta ja toimeenpanosta. Siihen sisältyvät ministeriön ehdotukset tilanteen parantamiseksi puuttuvat olennaisiin asioihin. Valiokuntaa yhtyy ministeriön esittämiin parannusehdotuksiin seuraavin täsmennyksin ja huomautuksin.

Valiokunta pitää tärkeänä, että tarvittavat lainsäädäntömuutokset valmistellaan pikaisesti niin, että ne voidaan saattaa voimaan ensi vuoden alusta lukien, kuten työministeriö on ilmoittanut. Valiokunta yhtyy ministeriön näkemykseen siitä, että sosiaalisten yritysten perustamista ja kehittämistä on syytä vauhdittaa olemassa olevien välineiden käyttöä yksinkertaistamalla ja tehostamalla.

Vajaakuntoiset ja pitkäaikaistyöttömät muodostavat merkittävän työvoimareservin, jonka työpanoksen saaminen käyttöön on entistä välttämättömämpää väestön ikääntyessä ja työikäisten määrän vähetessä. Viime aikojen suotuisasta työllisyyskehityksestä huolimatta vajaakuntoisilla ja pitkäaikaistyöttömillä on edelleen merkittäviä vaikeuksia työllistyä. Tarvitaan laajaa vastuun ottamista ja kokonaisvaltaista lähestymistapaa, jotta näiden ryhmien työllistämiseksi edistytään siten, että pystytään vastaamaan työvoiman niukkenemisen asettamiin haasteisiin.

Vuonna 2005 oli vajaakuntoisten osuus kaikista työttömistä Suomessa noin 33 000 eli 14,4 %. Työministeriön tutkimuksen mukaan heikon tai kohtalaisen työkyvyn omaavia työttömiä on yli 100 000. Myös työkyvyttömyyseläkkeellä on suuri määrä henkilöitä, joiden työpanos olisi mahdollista saada käyttöön sopivia tukitoimia ja eläkkeen lepäämään jättämismahdollisuuksia kehittämällä.

Säädettäessä sosiaalisia yrityksiä koskevaa lakia lähdettiin siitä, että sosiaalisten yritysten

arveltiin voivan työllistää joitakin tuhansia vajaakuntoisia ja pitkäaikaistyöttömiä. Tällä hetkellä sosiaaliset yritykset työllistävät noin 150 näihin kohderyhmiin kuuluvaa. Vaikka sosiaalisten yritysten lainsäädäntö saataisiin toimimaan sitä säädettäessä tarkoitettulla tavalla, ei sen avulla pystytä ratkaisemaan kuin pieni osa vajaakuntoisten ja pitkäaikaistyöttömien rakenteellisesta työttömyydestä. Vastuun heidän työllistämiseensä täytyy edelleen olla myös tavallisilla yrityksillä, joita tulee rohkaista ja kannustaa vaikeasti työllistettävien ryhmien työllistämiseen. Valiokunta katsookin, että tavoitteena tulee olla työllistymisen esteiden poistaminen ja tukimuotojen kehittäminen siten, että vajaakuntoisten ja pitkäaikaistyöttömien sijoittuminen myös tavallisiin yrityksiin helpottuu. Vajaakuntoisten ja pitkäaikaistyöttömien työllisyystilanteen parantaminen edellyttää merkittävää asenteiden muutosta niin yritystoiminnan piirissä kuin koko yhteiskunnassakin. Työllistäminen on tärkeää ja perusteltua sekä kansan- ja yritystalouden että yksilöiden kannalta. Taloudellisessa päätöksenteossa on pystyttävä näkemään ne pitkän tähtäyksen säästöt ja tuotot yhteiskunnalle, yrityksille ja yksilöille, jotka näiden ryhmien työllistamisestä tulevat. Samalla on myös huomattava, että yhteiskunnassa on sellaisiakin yksilöitä, joiden osalta korostuvat inhimillinen huolenpito ja ihmisarvon ylläpitäminen ohi taloudellisten arvojen. Näillekin ihmisille tulee suoda mahdollisuus kokea olevansa yhteiskunnan hyödyllisiä jäseniä ja ansaita elantonsa.

Palkkatuen korotus

Työministeriön selvityksen mukaan olisi harkittava sosiaalisille yrityksille maksettavan palkkatuen määrän korottamista nykyisistä enimmäismääristä, jotta sosiaalisille yrityksille voitaisiin korvata vajaakuntoisten ja pitkäaikaistyöttömien keskimääräistä heikompi työpanos. Jos sosiaalisille yrityksille myönnettäisiin palkkatuki pitkäaikaistyöttömän ja vajaakuntoisen työllistämiseksi määrältään 1,6-kertaisena nykytasoon

verrattuna, saavutettaisiin mitä ilmeisimmin nykyistä suurempia työllisyysvaikutuksia. Korotus merkitsisi valtiolle henkilöä kohden 1 293 euron kuukausikustannuksia, kun korotus laskeaan nykyiseen 808 euron kuukausikustannukseen. Vastaavasti korotettuna nykyinen 960 euron kuukausikustannus nousisi henkilöä kohden 1 536 euroon.

Sosiaalisessa yrityksessä työnjohdon ja ammattihenkilöiden rooli muiden tukena korostuu. Vajaakuntoiset ja pitkäaikaistyöttömät työntekijät nostavat työnjohtokustannuksia ja ammattityöntekijöidenkin työpanoksesta suuri osa kuuluu heidän työhön opastamiseensa ja tukemiseensa. Joidenkin vajaakuntoisten tai pitkäaikaistyöttömien taustalla on jo alkanut syrjäytymiskehitys ja laskenut työkyky, joka ei palaa hetkessä ennalleen. Poissaoloja ja tehottomuutta saattaa kestää kuukausia. Tämän vuoksi liikevaihto työntekijää kohti jää alhaiseksi.

Valiokunta yhtyy työministeriön näkemykseen palkkatuen määrän korottamisen tarpeellisuudesta ja esittää sosiaalisille yrityksille myönnettävien palkkatukien nostamista 1,6-kertaiseksi nykytasoon verrattuna. Samalla tulee selvittää mahdollisuudet myöntää korkein palkkatuki ja lisäosa nykyistä pidemmäksi aikaa. Palkkatuen pienentyessä tukikauden aikana vaarana on, että työsuhteet jäävät lyhyiksi ja tilalle palkataan uusi työntekijä, jolle on saatavilla korkeampi tuki.

Palkkatuen ennakoitavuuden parantaminen

Työministeriön selvityksen mukaan olisi syytä harkita sen varmistamista, että sosiaalinen yritys voisi palkkatukea hakiessaan entistä paremmin ennakoida palkkatuen määrän ja keston. Palkkatuen määrän ja keston ennakkoinnin parantamiseksi työministeriö harkitsee hallinnointimuutosta talousarvioonsa niin, että sosiaalisten yritysten määräraha keskitettäisiin joko suoraan työministeriöön tai jaettaisiin TE-keskuksille 'korvamerkittynä'. Näin menetellen työvoimatoimiston kulloinenkin määrärahatilanne ei vaikuttaisi sen sosiaaliselle yritykselle myöntämän palkkatuen määrään ja keston.

Julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain mukaan palkkatuen myöntäminen edellyttää, että tuella palkattavan osaamisessa ja ammattitaidossa arvioidaan olevan puutteita tai hänen tuottavuutensa tarjolla olevassa työtehtävässä arvioidaan alentuneen työttömyyden keston, vajaakuntoisuuden tai muun syyn johdosta (JTPL 7 luvun 1 §:n 1 momentti). Vajaakuntoisen osalta tuen myöntäminen edellyttää lisäksi asianmukaista selvitystä vajaakuntoisuudesta ja sen vaikutuksesta tarjolla olevaan työtehtävään.

Sosiaaliset yritykset ovat pitäneet erityisen ongelmallisena työvoimatoimistojen erilaisia käytäntöjä palkkatukien myöntämisessä. Erityisen paljon epävarmuutta on aiheuttanut työvoimatoimistojen harkinta vajaakuntoisuuden merkittävyydestä kyseisessä tehtävässä ja arvio henkilön todennäköisestä työllistymismahdollisuudesta ilman tukea. Ongelmallista on, jos harkinnassa lähdetään siitä, että vajaakuntoisuuden tulee haitata juuri sen työtehtävän suorittamista, mihin henkilö sijoitetaan. Harva työnantaja on halukas palkkaamaan, edes palkkatuella, työntekijän, jonka vajaakuntoisuus suhteessa työtehtävään on selkeä riski ja aiheuttaa sairaslomia. Toisaalta harva vajaakuntoinenkaan haluaa mennä työhön, jossa hänen sairautensa voi pahentua.

Valiokunta yhtyy ministeriön näkemykseen palkkatuen ennakoitavuuden merkityksestä ja katsoo, että palkkatukien myöntämiskäytäntö on välttämätöntä yhtenäistää koko maassa sekä määrän että keston osalta. Tärkeää on, että sosiaaliset yritykset voivat luottaa siihen, että palkkatuet myönnetään yhtenäisin perustein riippumatta työvoimatoimiston senhetkisestä määrärahatilanteesta. Myös työolosuhteiden järjestelytukien myöntämiseen tarvitaan nykyistä yhtenäisemmät ja selkeämmät toimintaperiaatteet.

Vammaisille ja pysyvästi vajaakuntoisille tulisi olla mahdollista saada pysyvä tuki, jos on kyseessä selkeä tapaus, jossa tuottavuuden lasku ei poistu ajan myötä. On hyvä, jos vammaisille ja vajaakuntoisille löytyy työtä, jossa heidän vammansa tai sairautensa on mahdollisimman vähän haitaksi. Tärkeää on, että yrittäjä voi luot-

taa siihen, että myönnetty tuki jatkuu eikä sitä harkita vähän ajan päästä uudelleen.

Rahoituksen saannin helpottaminen

Selvityksen mukaan työministeriö esittää kauppa- ja teollisuusministeriölle yritystukien myöntämisperiaatteiden tarkistamista siten, että sosiaalisille yrityksille voitaisiin myöntää tuet normaalitasosta korotettuina säädösten määrittelemien enimmäistukien rajoissa. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan kauppa- ja teollisuusministeriö on valmis ryhtymään esityksen mukaisiin toimenpiteisiin. Valiokunta pitää esitystä tärkeänä ja kiirehtii sen toteuttamista.

Jotta sosiaalisten yritysten toiminnan käynnistäminen ja kehittäminen onnistuisi, on tärkeää, että sosiaalisille yrityksille on tarjolla riittävästi lainarahoitusta, jota voidaan myöntää huolimatta takuiden riittävyydestä. Valiokunta pitää tärkeänä, että hallitus huolehtii sosiaalisten yritysten tarvitseman lainarahoituksen saatavuuden turvaamisesta. Valiokunta painottaa erityisesti Finnveran korkotuettujen pien- ja naisyrityslainojen merkitystä sosiaalisten yritysten rahoituksen järjestämisessä. Tärkeää olisi pyrkiä luomaan sosiaaliselle yritystoiminnalle sellainen rahoitusjärjestelmä, jossa olisi riittävän kärsivällistä ja tuottotavoitteiltaan tällaisen yritystoiminnan luonteen huomioon ottavaa pääomaa.

Projektituen kehittäminen

Työministeriön selvityksessä esitetään selvitetäväksi työllisyyspoliittisen projektituen määrän korottamista 75 %:iin hyväksyttävistä kustannuksista.

Normaalien yritystukien ohella sosiaalisten yritysten toiminnan käynnistämistä oli tarkoitus tukea projektituen avulla. Projektituen käyttö sosiaalisten yritysten tukemiseen on kuitenkin ollut vaikeaa, koska projektituen myöntämiskriteerit ovat erittäin tiukat eikä tukea voida myöntää yrityksen varsinaisesta liiketoiminnasta aiheutuviin kustannuksiin.

Valiokunta katsoo, että projektituen myöntämisehtoja tulee väljentää niin, että ne soveltuvat

entistä paremmin sosiaalisen yritystoiminnan käynnistämisen ja kehittämisen tukemiseen. Valiokunta esittääkin, että ministeriö selvittää mahdollisuudet korvata sosiaalisten yritysten tukemiseen tarkoitettu työllisyyspoliittinen projektituki sosiaalisten yritysten käynnistämisen- ja kehittämisavustuksella, jota voidaan myöntää myös liiketoiminnan käynnistämisenvaiheen kustannuksiin. Valiokunta tukee ministeriön ehdotusta tuen määrän korottamisesta 75 %:iin hyväksyttävistä kustannuksista.

Sosiaalisten kriteereiden käyttäminen julkisissa hankinnoissa

Selvityksen mukaan työministeriö pyrkii vaikuttamaan niin, että julkisissa hankinnoissa käytetään myös sosiaalisia kriteereitä, jotta sosiaaliset yritykset tulisivat tasavertaiseen asemaan muiden yritysten kanssa tarjouskilpailuissa.

Eduskunnassa on parhaillaan käsiteltävänä julkisia hankintoja koskeva lakiesitys (HE 50/2006 vp), johon sisältyy esitys mahdollisuudesta varata hankinta työkeskuksille tai vastaaville edellyttäen, että keskuksen työntekijöistä enemmistö on vammaisia. Valiokunta pitää tärkeänä, että esityksen valiokuntakäsittelyn aikana vielä tarkistetaan, onko mahdollista ulottaa säännös koskemaan myös sosiaalisia yrityksiä, joiden työntekijöistä 30 % on vajaakuntoisia tai pitkäaikaistyöttömiä. Samalla valiokunta korostaa, että julkisten hankintojen kilpailuttamista tulee kehittää siten, että sosiaalisen yritystoiminnan luoma kokonaistaloudellisuus pystytään nykyistä paremmin ottamaan huomioon hankinnoista päätettäessä.

Sosiaaliselle yritykselle korvaus edelleen sijoittamisesta

Työministeriön selvityksen mukaan olisi harkittava, voisiko sosiaalinen yritys periä työn järjestäjältä kohtuullisen korvauksen sijoittaessaan edelleen vajaakuntoisen ja pitkäaikaistyöttömän. Sosiaalisten yritysten vajaakuntoisten ja pitkäaikaistyöttömien suuresta osuudesta aiheutuvat tavanomaista suuremmat henkilöstökustannukset olisivat peruste antaa sosiaaliselle yri-

tykselle mahdollisuus periä kohtuullinen korvaus edelleen sijoittamisesta.

Valiokunta pitää perusteltuna, että sosiaalisille yrityksille annettaisiin mahdollisuus periä työn järjestäjältä kohtuullinen korvaus välitetäessä vajaakuntoisia tai pitkäaikaistyöttömiä töihin sosiaalisen yrityksen ulkopuolelle. Korvauksen edellytyksenä voisi olla, että työn päättyessä työntekijä voi palata takaisin sosiaaliseen yritykseen ja työntekijän vuokrannut yritys voi halutessaan palkata työntekijän palvelukseensa pysyvään työsuhteeseen.

Sosiaalisten yritysten tunnettavuuden lisääminen

Selvityksen mukaan sosiaalisten yritysten tunnettavuutta on parannettava mm. tiedottamista lisäämällä. Valiokunta yhtyy ministeriön näkemukseen sosiaalisen yritystoiminnan tunnettavuuden lisäämisen tarpeellisuudesta.

Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan toteutettu tiedottaminen ei ole ollut kaikilta osin valtakunnallisesti kattavaa. Lain täytäntöönpano olisi vaatinut työhallinnon antaman neuvonnan ja tuen tehostamista. Eri puolilta maata saadut kokemukset näyttävät, että viranomaistoiminta on ollut epäyhtenäistä ja aloittavien yrittäjien saama apu riittämätöntä. Sosiaalisen yrittämisen käsittely ei ole muodostunut arkipäivän toiminnaksi TE-keskuksissa ja työvoimatoimistoissa. Tuki- ja neuvontapalvelut on suunnattu lähinnä yksittäisten sosiaalisten yritysten neuvontaan.

Jotta sosiaalisten yritysten tunnettavuus parani ja määrä lisääntyisi, valiokunta katsoo, että tehostettu tiedottamiskampanja yhteistyössä alueella toimivien tuki- ja neuvontapalvelua tuottavien toimintapisteiden kanssa tulisi järjestää etenkin niille alueille, joihin yrityksiä ei ole vielä perustettu. Pirkanmaalla toteutetusta projektista on saatu hyviä tuloksia, ja vastaavanlaisten projektien toteuttamista tulisi edistää myös muilla alueilla.

Lain kohderyhmien laajentaminen

Selvityksen mukaan sosiaalisista yrityksistä käydyssä keskustelussa on tullut esiin, että voisi olla tarkoituksenmukaista laajentaa sosiaalisten yritysten kohderyhmiä. Täydentävistä kohderyhmistä on mainittu mm. mielenterveyssyistä eläkkeellä olevat. Eläkepäätös ehkäisee mielenterveyskuntoutujan työllistämisestä yritykselle myönnettävän palkkatuen, koska eläkkeellä olevaa ei voida säännösten mukaan hyväksyä työtömäksi työnhakijaksi.

Mielenterveysongelmat ovat Suomessa merkittävä työelämästä syrjäytymisen syy. Psykiatristen sairauksien, erityisesti masennuksen, perusteella myönnettyjen eläkkeiden ja sairauspäivärahopäivien määrä on kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2004 oli työkyvyttömyyseläkkeellä mielenterveys- ja käyttäytymishäiriöiden vuoksi lähes 110 000 henkilöä.

Valiokunta katsoo, että sosiaalisen yrityksen lain määrittelemää kohderyhmää tulee laajentaa siten, että vajaakuntoisten kohderyhmään lasketaan myös mielenterveyskuntoutujat, kuntoutustuella olevat henkilöt sekä eläkkeen lepäämään jättäneet henkilöt. Samalla valiokunta toteaa, että eläkkeen lepäämäänjättämisyjärjestelmän kattavuutta tulisi parantaa siten, että sen piiriin kuuluisivat myös sellaiset henkilöt, joiden Kelan työkyvyttömyyseläkettä alentavat muut työeläkkeet.

Huonon kielitaidon omaavien tai täysin kielitaidottomien maahanmuuttajien on vaikea päästä työmarkkinoille. Joillakin sosiaalisilla yrityksillä on hyviä kokemuksia maahanmuuttajien ottamisesta sosiaalisen yrityksen palvelukseen. Oltuaan vuoden tai pari sosiaalisen yrityksen palveluksessa maahanmuuttajan kielitaito on kehittynyt ja suomalaiset kontaktit lisääntyneet, jolloin maahanmuuttaja on voinut hyvin siirtyä normaaliin yritykseen töihin. Erittäin hyviä kokemuksia on ollut myös projektista, jossa suomen kielen opettaja on ollut mukana työpaikalla, jolloin kielen opetus on ollut konkreettista ja elävään elämään liittyvää. Valiokunta ehdottaa, että lain kohderyhmää tarkistettaisiin siten, että maahanmuuttajien, joilla ei ole kielitaitoa,

ei tarvitsisi odottaa 500 päivän täyttymistä, vaan heidät voitaisiin sijoittaa korkeimmalla palkkatuella töihin sosiaaliin yrityksiin jo ennen sitä ja heidät laskettaisiin lain tarkoittaman 30 %:n piiriin.

Seuranta ja jatkotoimet

Valiokunta pitää tärkeänä, että työministeriö jatkaa lainsäädännön toimeenpanon ja toimivuuden seuranta ja antaa valiokunnalle asiaa koskevan uuden selvityksen 3—4 vuoden kuluttua.

Jos nyt esitettyjen toimenpiteiden toteuttamisen jälkeenkin sosiaalisten yritysten määrä ja toiminta on vähäistä eikä sillä näytetä saavuttavan lainsäädännöllä tavoiteltuja vaikutuksia, on syytä selvittää muita vaihtoehtoja sosiaalisten yritysten perustamisen lisäämiseksi tai korvaavien järjestelmien kehittämiseksi.

Esillä on ollut sosiaalisen yrityksen määrittelyn muuttaminen siten, että sosiaalinen yritys määriteltäisiin voittoa tavoittelemattomaksi so-

siaalisia tarkoituksia varten perustetuksi yritykseksi. Monissa maissa lainsäädäntö tarjoaa toimintaa, päämääriä, työvoimaa ja omistusoikeutta koskevien rajoitustensa perusteella joitakin erityisiä etuuksia sosiaalisille yrityksille. Näitä voivat olla esimerkiksi julkisen sektorin erityistuet ja verotukseen tai sosiaaliturvamaksuihin liittyvät helpotukset. Tällaista yritystä olisi myös mahdollista suosia julkisia hankintoja tehtäessä. Tavoiteltaessa kymmenien tai satojen tuhansien vajaakuntoisten ja pitkäaikaistyöttömien saamista töihin on tärkeää selvittää myös korotettujen, pitkäaikaisten tai pysyvien palkkatukien suuntaamista suoraan koko yrityskehitykseen.

Lausunto

Lausuntonaan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta esittää,

että työministeriö ottaa huomioon, mitä edellä on lausuttu.

Helsingissä 28 päivänä syyskuuta 2006

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Jukka Gustafsson /sd	Terhi Peltokorpi /kesk
	Sari Essayah /kd	
jäs.	Susanna Haapoja /kesk	Leena Rauhala /kd
	Anneli Kiljunen /sd	Jukka Roos /sd
	Esa Lahtela /sd	Tero Rönkä /sd
	Rosa Meriläinen /vihr	Arto Satonen /kok
	Riikka Moilanen-Savolainen /kesk	Pekka Vilkuna /kesk
	Markus Mustajärvi /vas	vjäs. Matti Kauppila /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Ritva Bäckström.

ERIÄVÄ MIELIPIDE

Perustelut

Sosiaalisten yritysten toiminta lähti liikkeelle nihkeästi. Niiden lukumäärä ja työllistämisen volyymi jäivät jälkeen odotuksista. Hallituksen esityksen HE 132/2003 vp valiokuntakäsittelyn yhteydessä jätetyssä vastalauseessa epäiltiin lain jäävän vaikutuksiltaan heikoksi. Siitä syystä vastalauseessa todettiin, että "Sosiaaliin yrityksiin työllistettävien kohderyhmäksi määritellään pitkäaikaistyöttömät ja vajaakuntoiset. Koska kyseessä on kokonaan uusi kokeilu, tulisi määrittelyn olla joustava, jotta syrjäytymisuhan alla elävät henkilöt saataisiin aktiivitoimien piiriin mahdollisimman pian ja mieluusti jo ennakoiden. Mikäli mainittujen kahden kohderyhmän rinnalle ei oteta kolmatta, joustavammin määriteltyä kohderyhmää, uhkaa osa todella vaikeassa työmarkkina-asemassa elävistä jäädä työllistämistoimien ulkopuolelle. Tällaisia ryhmiä ovat mm. vankilasta vapautuneet vangit, vaihtoehtoiseen rangaistukseen tuomitut, ulkomaalaiset, ylivelkaantuneet, etniset vähemmistöt ja mielenterveyskuntoutujat."

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan lausunnossa työministeriön selvityksestä koskien sosiaalisten yritysten lainsäädännön kehittämistä nostetaan esille lukuisia oikeansuuntaisia parannusesityksiä. Palkkatuen korotus, rahoituksen saannin helpottaminen, projektituen kehittäminen, sosiaalisten kriteerien painottaminen hankinnoissa, korvaus edelleen sijoittamisesta, sosiaalisten yritysten toiminnan markkinointi ja kohderyhmän laajentaminen parantavat sosiaalisten yritysten toimintaedellytyksiä ja lisäävät työllistävien määrää.

On kuitenkin pelättävissä, että nämäkään muutokset eivät riitä. Monissa Euroopan maissa sosiaaliset yritykset kuuluvat lähtökohtaisesti eri kategoriaan muiden yritysten kanssa. Esimerkiksi käsitepari *social firm* ja *social enterprise*

kuvaa hyvin tätä erottelua. Samaan viittasivat jotkut asiantuntijat valiokuntakäsittelyssä nyt, mutta myös aiemmin, kun laki sosiaalisista yrityksistä tuli ensi kerran päätettäväksi. Suomi ja Iso-Britannia ovat niitä harvoja maita, jotka eivät tarjoa sosiaalisille yrityksille erityisiä etuja. Tavallisesti sosiaalisten yritysten lainsäädäntö tarjoaa toimintaa, päämääriä, työvoimaa ja omistusoikeutta koskevien rajoitustensa vuoksi erityisiä etuja sosiaalisille yrityksille. Näitä ovat esimerkiksi julkiset erityistuet ja verohelpotukset.

Sosiaalisen yrityksen tulee tavoitella kannattavuutta ja taloudellista voittoa. Voitonjaon rajoittaminen siten, että se kohdistuisi yrityksen ensisijaisen päämäärän toteuttamiseen eli vaikeasti työllistyvien työllistämiseen asettaisi nämä yritykset luontevasti eri kategoriaan muihin yrityksiin nähden.

Mikäli ennakkoluulottomia ratkaisuja ei tehdä sosiaalisia yrityksiä koskien, on todennäköistä, että niiden elintila jää edelleenkin kapeaksi ja tulokset vaatimattomiksi. Kilpailun vääristymiä lienee turha pelätä. Vaikeasti työllistyvät henkilöt eivät aina kelpaa edes ilmaiseksi moniin yrityksiin töihin. Nyt heistä pelätään tulevan kilpailuvaltti. Tosiasia kuitenkin on, että Suomessa käytetään vammaisten ja vajaakuntoisten työllistämiseen hävettävän vähän panoksia verrattuna melkein mihin tahansa muuhun Länsi-Euroopan maahan.

Eriävä mielipide

Edellä olevan perusteella katsomme,

*että valiokunnan lausunnossa olisi tul-
lut edellyttää valmistelun käynnistämistä
sellaisen yhtiömuodon kehittämiseksi
sosiaalisille yrityksille, jossa voiton-
jako on rajoitettu.*

Helsingissä 28 päivänä syyskuuta 2006

Markus Mustajärvi /vas
Matti Kauppila /vas
Esa Lahtela /sd